

De com les biblioteques poden ajudar Catalunya a entrar amb èxit a la societat de la informació

Declaració del Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya. Barcelona, setembre de 1999

UNA NOVA SOCIETAT, NOVES NECESSITATS

La societat actual s'enfronta a un canvi profund. El canvi afecta la forma de viure, de treballar i de relacionar-se i abasta les empreses, les administracions i les persones. En la base d'aquest canvi hi ha el paper que està tenint la informació en el desenvolupament econòmic, social i personal. *La informació està adquirint una nova rellevància com a matèria primera per a garantir el creixement econòmic, el benestar i la cohesió socials i la realització plena de les persones.* A nivell polític, el Consell d'Europa considera que cap país serà totalment democràtic fins que no asseguri a cada un dels seus habitants un accés igualitari a la informació.

Des de fa poc i de cara a un futur proper, *els països han de fer front a nous reptes i necessitats:*

- a una *pressió creixent per a actualitzar els coneixements* ja que la formació rebuda per les persones quedarà ràpidament obsoleta, i la supervivència i expansió de les empreses dependrà de com aquestes gestionin la informació;
- a la *necessitat de gaudir de forma creativa d'un temps d'oci en augment* derivat de les condicions materials de benestar, de l'atur estructural, i de l'augment de la mitjana de l'edat de vida;
- a l'*afèbliment dels vincles familiars i d'integració social i cultural* i de l'augment de la soledat i la marginació derivats d'una cultura més individualista, de l'augment de la immigració i de les diferències econòmiques, i
- a la *sobreabundància d'informació* d'entre la qual caldrà extreure la rellevant amb una inversió efectiva de temps i d'entre la qual caldrà saber localitzar la pertinent per tal d'aprofitar les oportunitats que es presentin.

La informació juga un paper central en aquestes noves necessitats. *Els països més avançats estan elaborant polítiques d'informació* que facilitin als seus ciutadans l'al·fabetització informacional fomentant la capacitat d'aprendre a aprendre, la cu-

riositat intel·lectual i els hàbits d'ús de la informació. Del foment d'aquestes habilitats i capacitats pot dependre la felicitat de les persones i la capacitat social de progressar. *En aquestes polítiques d'informació, les biblioteques ocupen actualment un lloc destacat com a eines per a l'autoaprenentatge, el creixement personal, l'enfortiment del teixit social i l'ús efectiu de la informació.*

Les biblioteques són llocs en què es té accés a la informació conservada en documents prèviament seleccionats i organitzats de cara al seu ús per tal que la informació sigui reutilitzada de forma específica o de forma aleatòria i creadora. Les biblioteques recullen els documents que contenen la informació prèviament enregistrada de la nostra societat per tal d'ajudar a la conservació, transmissió i difusió dels coneixements. *Les biblioteques són, doncs, una eina horitzontal i no vertical. Bàsica però no essencial. Necessària però no suficient. I aquest és el seu valor, encara que només sigui aquest.*

L'EXPLOSIÓ DE LA INFORMACIÓ: D'UN ENTORN IMPRÈS A UN ENTORN DIGITAL I MULTIMÈDIA

Les causes que van originar la creació de les biblioteques actuals són encara força aplicables a les biblioteques del futur. La biblioteca moderna neix a finals del segle passat, quan la societat ja ha satisfet la seva necessitat que hi hagi molts llibres i comença, en canvi, a sentir com una nova necessitat fomentar la lectura i buscar lectors. És llavors quan, ja no la societat, sinó l'Estat assumeix la responsabilitat de satisfer aquestes necessitats socials i comença a crear biblioteques per al poble. Els motius pels quals l'Estat va assumir com a afer propi la creació de biblioteques a finals del segle XIX, principis del XX van ser:

- una indústria del coneixement madura que produïa molta més informació que la que una persona podia recollir per si sola;
- una societat complexa que necessitava que la població en general s'il·lustrés per si sola donades les mancances del sistema educatiu, i
- el fet que l'accés a la informació era car i deixar aquest accés en mans de les possibilitats de cada individu suposava, de fet, aprofundir i reproduir les barreres socials existents.

El paradigma de la biblioteca moderna es va construir al voltant del paper imprès, que era, a principis de segle, l'únic suport rellevant d'informació. L'objectiu era transportar coneixements codificats en signes –informació– en l'espai i el temps, deixant als ciutadans el paper actiu de descodificar la informació per a transformar-la de nou en coneixement. La informació per si sola només té una

funció potencial, el seu valor es desplega quan troba un subjecte que la descodifica i la interioritza com a coneixement d'algun tipus. Durant mil·lennis, la informació es va difondre bàsicament de forma oral basant-se en la paraula; més tard, i també durant mil·lennis, la informació s'ha conservat i difós gràcies a la paraula escrita.

Des del segle XIX els elements visuals de la informació van adquirint més i més importància (el gravat, la fotografia, la imatge en moviment...). Alhora, el paper com a suport de la paraula i la imatge van perdent el seu domini monopolista. La informació passa a suports digitals, cosa que en permet la ubiqüitat a través de les xarxes telemàtiques. Al llarg d'aquest segle ha continuat l'explosió de la informació que s'havia iniciat amb la impremta. *A mesura que augmentaven les possibilitats de difondre informació i el seu públic, la informació potencialment disponible s'incrementava de forma exponencial. Continuem tenint molta informació i necessitats de formació, i l'accés a la informació continua essent costós.*

Avui, a les portes del segle XXI la societat continua necessitant les biblioteques. Aquestes ajuden a conèixer la informació existent i a poder-hi accedir, a saber usar la informació, discriminant la rellevant de la que no ho és i seleccionant la que necessitem, i a transformar la informació en coneixement.

L'EVOLUCIÓ DE LES BIBLIOTEQUES A CATALUNYA EN ELS DARRERS 15 ANYS

Els profunds canvis que afecten avui el món de la informació ja van començar a afectar les biblioteques als anys vuitanta. Amb l'emergència de la informació electrònica, les biblioteques van patir una certa crisi d'identitat. L'anunci d'una societat sense paper va fer trontollar la base de les biblioteques —establerta des de feia temps sobre el llibre imprès— i hi va haver veus que pronosticaren la prescindibilitat de les biblioteques.

Però la informació electrònica és un aliat de les biblioteques. La informació electrònica comparteix característiques bàsiques amb la informació impresa: s'ha de comprar, conservar, organitzar i posar a disposició de l'usuari. *En el nou entorn d'informació digital i documents multimèdia, la societat comença a veure les biblioteques tan (im)prescindibles com les veia en l'era del paper i el llibre imprès.* Arreu del món la informàtica i les telecomunicacions fan possible la creació de noves eines d'informació i faciliten la cooperació a les biblioteques per tal de donar als usuaris els serveis i la informació que no els podria subministrar cada una d'elles per si sola.

Les biblioteques han descobert que poden afegir a les funcions tradicionals nous serveis, serveis que, alhora que potencien els antics, resulten ser perfectament integrables a la biblioteca. Aquestes han passat a anomenar-se a vegades "centres de recursos per a l'aprenentatge" o "centres d'informació" i exerceixen d'equi-

paments culturals polivalents i ja no tan sols de sales de lectura i emmagatzematge d'informació. *Moltes biblioteques amplien els seus rols tradicionals i ofereixen suport a l'autoformació, col·laboren amb plans ocupacionals de l'Administració i esdevenen centres d'informació ciutadana.*

A Catalunya, les biblioteques han fet en els darrers quinze anys grans avenços i han recuperat en els darrers temps moltes posicions. Les biblioteques catalanes, en molts casos, estan organitzades, dirigides amb esperit de servei cap als seus usuaris i gestionades amb eficàcia, tenen un bon nivell d'automatització, participen en projectes cooperatius, han millorat l'organització dels recursos i dels serveis, i han rebut importants inversions en edificis i equipaments que han estat, si bé insuficients, molt importants en aquests anys.

Malgrat els canvis de valoració social que han rebut les biblioteques en els darrers temps pels estats més avançats, i malgrat els grans avenços realitzats per les biblioteques catalanes en el mateix període, aquestes no han estat prioritàries per a l'Administració. *En l'àmbit de la ciutadania, dels intel·lectuals, dels creadors d'opinió i de la classe política, hi ha poca consciència de la necessitat de biblioteques i de la seva importància, però les biblioteques tenen un paper important a jugar per a garantir l'estat del benestar.*

QUÈ PODEN FER LES BIBLIOTEQUES PER A UNA CATALUNYA EN TRÀNSIT CAP A LA SOCIETAT DE LA INFORMACIÓ

El trànsit cap a la societat de la informació exigirà importants adaptacions en la forma de viure, de treballar i d'organitzar-se, i la forma com es resolguin aquestes adaptacions a curt termini conformarà les bases per al desenvolupament econòmic i social a mig i a llarg termini. Per això és important mobilitzar tots els recursos disponibles per tal de fer que Catalunya quedi ben situada en un context que serà, em bona part, diferent de l'actual.

En aquesta transició i en el futur proper, les societats tindran el problema de l'accés a la informació, i la biblioteca continuarà essent l'organització que faciliti aquest accés. La biblioteca continuarà tenint una funció clau en la democratització de la cultura, en la potenciació de les persones i en el reforçament dels vincles socials d'una comunitat. La biblioteca tindrà en el futur, juntament amb altres equipaments culturals i altres aspectes socials, una importància primordial en les condicions de vida personals, en la creativitat laboral i en la cohesió social i tot això determinarà el grau d'igualtat i de benestar col·lectius.

La biblioteca és la "solució" a l'explosió de la informació, a les necessitats de formació permanent i de desenvolupament personal, i a la garantia d'accedir-hi de forma igualitària. L'objecte de les biblioteques de finals del S. XIX i principis del XX van ser els

llibres impresos, ara ho són els llibres impresos, els discs compactes, els vídeos, els documents multimèdia i la informació accessible a través de la xarxa informàtica. El desplaçament –parcial– dels suports d'informació no ha provocat cap canvi substancial en les necessitats de la societat respecte a aquesta.

A finals del segle XIX i a principis del XX les biblioteques públiques tenien sentit perquè responien a una necessitat social. A finals del nostre segle i a principis del vinent, les biblioteques continuen tenint-ne perquè continuen responen a la mateixa necessitat social, una necessitat diferent en les formes però similar en els continguts: proporcionar informació, potenciar l'individu i construir comunitat. Tenir clar això és especialment important perquè cal decidir actuacions i inversions de cara als propers cinc i deu anys, perquè cal iniciar equipaments que començaran llavors o que aleshores començaran a donar fruit.

La missió de les biblioteques és:

- democratitzar l'accés a la informació proporcionant la informació mateixa així com els mitjans per a accedir-hi;
- facilitar l'accés a la informació recollint-la, organitzant-la i essent un agent actiu en la difusió de la informació pública;
- ajudar els ciutadans a ser autosuficients en l'ús a la informació, contribuint a la formació en el seu ús i donant suport a l'autoaprenentatge;
- preservar la cultura d'una societat i fer-la present en la xarxa informàtica mundial garantint així la diversitat cultural, i
- oferir als ciutadans un espai per al recolliment, l'enriquiment, la socialització, la vivència creativa del lleure i per al desenvolupament personal.

PROPOSTES D'ACTUACIONS EN MATÈRIA DE BIBLIOTEQUES A CATALUNYA

Per tal d'assegurar que les biblioteques exerceixin la seva missió, i, per tant, actuïn beneficiosament en el trànsit de Catalunya cap a la societat de la informació, cal emprendre un seguit d'actuacions de modernització i de creació d'infraestructura informacional. Aquestes actuacions proposades responen a necessitats de la societat respecte a l'accés a la informació, a les tendències manifestades per les biblioteques més actives arreu del món i a les característiques específiques de la situació bibliotecària catalana.

1r. *Cal garantir l'accés democràtic i igualitari de la informació als ciutadans fent que les biblioteques siguin punts d'accés a informació electrònica. L'accés a la informació electrònica no està garantit ni des del punt de vista econòmic ni des del punt de vista de les facilitats tècniques per a accedir-hi. Encara que altres organitza-*

cions puguin assumir parcialment també aquest rol, les biblioteques són l'ens natural destinat a fer aquesta funció. De fet, aquest paper va ser el que va generar la creació de biblioteques, en el sentit modern de la paraula, a finals del segle passat quan es va fer indispensable la generalització de l'accés a la informació –impresa– per part de la ciutadania. Les biblioteques han d'oferir als ciutadans i a les associacions i entitats del poble o barri la possibilitat de mantenir comptes de correu electrònic i pàgines web al servidor de la biblioteca.

2n. *Cal activar l'automatització del fons bibliogràfic disponible a Catalunya i formar el Catàleg Col·lectiu de Catalunya i, a través del préstec interbibliotecari, garantir que la informació circuli entre el sistema bibliotecari de forma ràpida.* Els catàlegs col·lectius són eines fonamentals per a la localització d'informació bibliogràfica, l'estalvi de recursos i l'activació de l'automatització de les biblioteques. El fons de les biblioteques catalanes té un volum que permet plantejar-se'n la automatització total com un objectiu factible, objectiu que seria la primera vegada que s'aconseguís al món. Mentre que l'automatització dels fons bibliogràfics donaria accés a saber què hi ha, un sistema eficaç i generalitzat de préstec interbibliotecari garantiria poder disposar d'aquesta informació.

3r. *Cal un increment generalitzat en els pressupostos destinats a la compra de materials bibliogràfics per a les biblioteques i una inversió específica per a comprar documentació en format digital.* Les biblioteques de Catalunya tenen pocs documents. El consum d'informació depèn, en part, de l'oferta, i difícilment farem nous usuaris a les biblioteques amb pocs llibres i passats de moda. Això inclou la compra de discs, vídeos i materials en suport informàtic. L'increment de pressupostos hauria de venir acompanyat d'una planificació, en l'àmbit català, que assegurés una rendibilitat màxima a la inversió, evitant la compra duplicada dels materials més cars i especialitzats, materials que serien assequibles a tothom a través del catàleg col·lectiu de Catalunya i del préstec interbibliotecari. La informació en format electrònic té l'avantatge que és accessible des de qualsevol lloc, però és cara d'adquirir i la seva instal·lació presenta complexitats tècniques. Això fa que la biblioteca digital només estigui a l'abast d'uns quants. A diversos països europeus i als EUA la construcció de la biblioteca digital és una tasca que s'està fent en base cooperativa entre totes les biblioteques i amb el suport de l'administració. Els seus beneficiaris són la totalitat de la ciutadania d'un territori.

4t. *Cal que l'Administració i la societat utilitzin les biblioteques com a eines per a organitzar la seva informació i per a oferir serveis complementaris als ciutadans.* Les biblioteques són equipaments culturals plurifuncionals que compten amb locals, recursos d'informació i personal qualificat. Són massa avantatges perquè l'Administració no les aprofiti per a complir millor les seves finalitats. Arreu del món es desenvolupen experiències en què les biblioteques són les portes d'accés a la informació pública, instruments de programes ocupacionals, cen-

tres d'informació de la comunitat, llocs d'integració de minories socials i culturals... Amb aquesta funció, les biblioteques actuen facilitant l'equilibri territorial.

5è. *Cal endegar un pla específic per a fer biblioteques escolars i emprendre plans decidits i efectius de foment de la lectura.* La manca de biblioteques escolars és un buit insalvable del sistema educatiu que fomenta el creixement de l'analfabetisme funcional a llarg termini. La formació en l'ús de la informació (*information literacy*) esdevindrà un element clau en el desenvolupament de les persones tant per als seus estudis superiors com en el seu exercici professional. Qui millor pot iniciar aquesta formació és la biblioteca escolar. D'altra banda, una biblioteca activa ha de ser un suport per a la renovació pedagògica. La lectura pot ser, com altres afeccions, una font de plaer, però, a diferència d'aquestes, la lectura és un hàbit instrumental per a totes. El valor formatiu de la lectura és destacat per tots els educadors que assenyalen també que cal reforçar-lo en aquests moments en què, malgrat l'educació obligatòria, els índexs d'analfabetisme funcional són molt alts i estan augmentant. La societat de la informació es basa en el consum d'aquesta, i la informació pot ser impresa o digital, però, majoritàriament són paraules que es llegeixen.

6è. *Cal planificar la recollida, conservació i difusió de la informació local, especialment de l'electrònica.* De cara al coneixement de la nostra pròpia realitat i per tal que aquesta sigui coneguda fora del nostre territori, és fonamental que recollim la informació anomenada local. Amb vista a la seva conservació, aquesta informació s'ha de passar a format digital i això s'ha de fer de forma planificada i cooperativa. D'altra banda, mentre que els mecanismes de conservació de la informació en paper són bastant segurs, la informació confeccionada i difosa electrònicament no se sol conservar. Cal planificar-ne la recollida i conservació –passant la informació a formats que en permetin la consulta futura– si no volem trobar-nos que d'aquí a uns anys no es podrà consultar la informació difosa avui per les pàgines web de les empreses, entitats i altres organitzacions.

7è. *Cal promoure la creació de bases de dades de contingut català i la indexació dels recursos electrònics generats a Catalunya.* Mentre que una bona part de la informació científica produïda a Catalunya –sovint en anglès– és indexada en bases de dades internacionals, una altra part no és recollida en cap base de dades. Aquesta és sobretot la informació més específica de la cultura catalana. Cal potenciar l'existència d'aquestes bases de dades i la seva difusió tant com una eina d'estudi per a Catalunya com a l'aportació catalana a la cultura mundial. La informació a la xarxa informàtica no està organitzada. Per tal de facilitar-ne l'accés, arreu del món les biblioteques indexen els recursos propis d'una matèria produïts en un territori. Aquests recursos electrònics organitzats així actuen com a biblioteques digitals: recullen, indexen i difonen informació. De forma similar

cal potenciar la difusió electrònica de les revistes científiques i de cultura produïdes a Catalunya.

8è. *Cal que les biblioteques s'organitzin com a llocs d'autoaprenentatge i de socialització.* L'existència física de les biblioteques és un fet al qual no s'ha de renunciar. Com a espais agradables oberts a tothom moltes hores al dia, són els llocs ideals per a acollir activitats d'autoaprenentatge (d'informàtica, d'idiomes, de nous coneixements...). Això val tant per a les biblioteques públiques com per a les universitàries i per a altres tipus de biblioteques. Les biblioteques compleixen els requisits per a ser els centres de suport de l'autoaprenentatge perquè reuneixen les condicions físiques necessàries per a això, poden tenir els materials de suport necessaris i disposen de personal que pot facilitar assessorament. Així mateix, el préstec interbibliotecari pot garantir la recepció de materials requerits que no es trobin a la biblioteca. De forma similar, les biblioteques han de ser potenciades com a llocs de socialització en una vida comunitària cada vegada més virtual.

9è. *Cal que les biblioteques assumeixin el rol de formar i assessorar els ciutadans sobre l'ús de la informació.* L'èxit en l'ús d'informació depèn de la capacitat de cada un en el maneig d'aquesta. Aquesta capacitat no està reglada en la formació actual i de forma important es basa en aprenentatges individuals. Les biblioteques han d'assumir de forma decidida un paper actiu a l'hora d'ajudar els ciutadans a formar-se en l'ús de la informació. La quantitat d'informació existent anirà en augment i cada vegada hi haurà més instruments per a seleccionar informació, que caldrà també conèixer i usar.

10è. *Les biblioteques han de treballar conjuntament amb altres sectors de la cultura, amb pensadors, científics i intel·lectuals i han d'incrementar la cooperació entre elles.* La realització d'aquestes propostes no és una tasca només per als professionals o per a l'Administració. Les biblioteques són un instrument de la societat destinat a realitzar determinades funcions i la societat en el seu conjunt, i molt especialment els sectors de la cultura, són els que les han d'usar com eines per a democratitzar l'accés a la informació, per a preservar la llibertat intel·lectual i el pluralisme cultural. Per a fer-ho, un altre camí és el d'augmentar la cooperació entre les biblioteques catalanes. Avui, a molts països europeus i als EUA, l'actuació conjunta de biblioteques de diferents organismes i servint a públics diferents ha bastit un sistema d'intercanvi d'informació en el qual cada un aporta el que té i, col·lectivament, se satisfan necessitats que seria impossible de proporcionar aïlladament.